

9. konferenca ravnateljic in ravnateljev vzgojno-izobraževalnih zavodov
v Republiki Sloveniji

MEDVRSTNIŠKO NASILJE: STRATEGIJE, VZGOJNI PRISTOPI IN INTERVENCIJE ZA VARNEJŠE IN SODELOVALNE VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE USTANOVE

Prof. dr. METKA KUHAR

Univerza v Ljubljani

Kaj je medvrstniško nasilje?

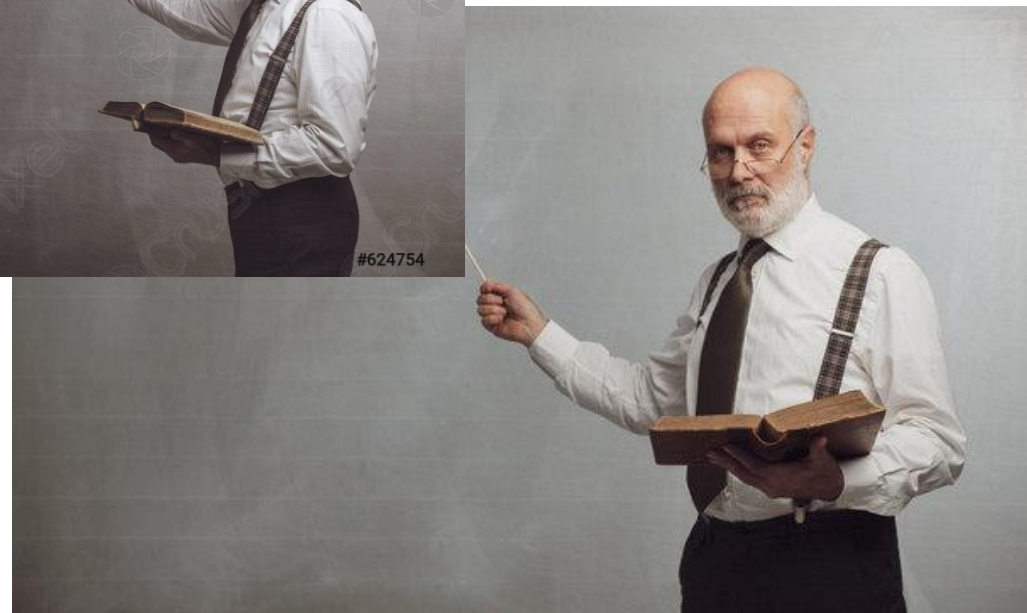
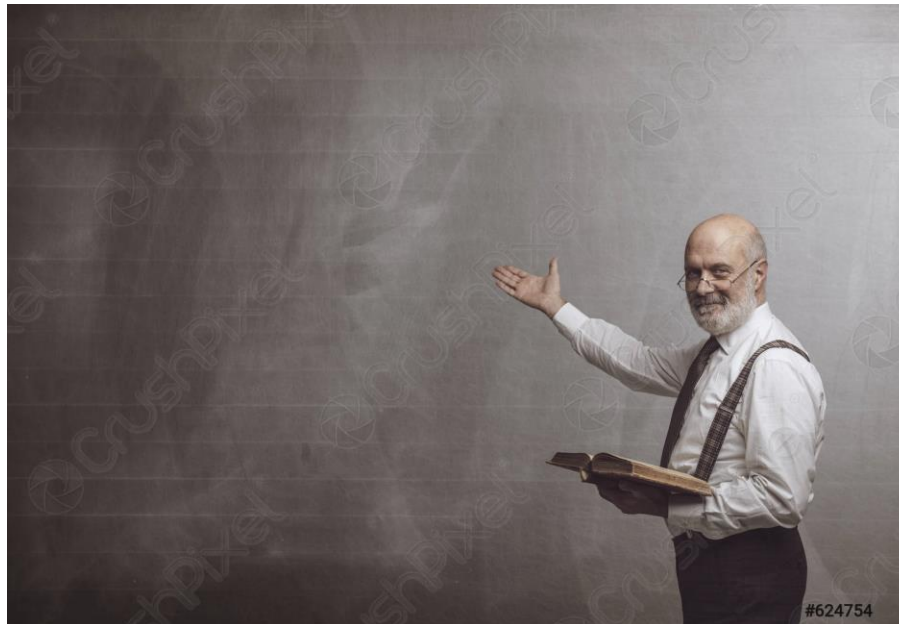
dejanja fizičnega, verbalnega, psihološkega ali »digitalnega« nasilja, ki se dogajajo med vrstniki v šolskem okolju.

Opomba: Slike so iz Unsplash.com

Razlikovanje med avtoritarnim, permisivnim in demokratičnim pristopom

Avtoritarni vzgojni slog

- Učitelji in šolski vodstveni kadri imajo dominantno vlogo in poudarjajo svojo pozicijo moči. Pravila so stroga, odstopanja niso dopustna. Kršitve se kaznujejo. Učencem se redko ali nikoli ne dovoli, da bi sodelovali pri odločanju ali izrazili svoje mnenje. Ta pristop odraža tradicionalno razumevanje avtoritete, kjer je disciplina osrednjega pomena. Komunikacija je enosmerna.
- **Prednosti:** Vzdrževanje reda in discipline, kar lahko v nekaterih okoljih poveča učinkovitost učenja.
- **Slabosti:** Otroci imajo omejeno avtonomijo. Lahko ustvari okoliščine strahu in stresa, kar zavira ustvarjalnost in motivacijo. Dolgoročno lahko negativno vpliva na samopodobo učencev in na razvoj kritičnega mišljenja. Večja možnost upiranja. Kakovost odnosov med učiteljem in učenci je omejena.

Avtoritarni vzgojni slog: primer

- Situacija: Peter je na šolskem igrišču potisnil svojega sošolca Marka, ki je padel in se močno udaril.
- Odziv: Učitelj, ki je bil priča incidentu, nemudoma posreduje in pošlje Petra k ravnatelju. Ravnatelj brez pogovora s Petrom ali Markom odredi, da bo Peter suspendiran za en dan zaradi nasilnega vedenja. Ni priložnosti za pogovor, razumevanje vzrokov za Petrovo vedenje ali poskus obnovitve odnosa med učencema.
- Prednosti: Jasnost posledic za neprimerno vedenje, takojšnji odziv na nasilje, ki lahko odvrača druge učence od takšnega vedenja.
- Slabosti: Peter ne razume nujno, kako njegove akcije vplivajo na druge. Ni možnosti za obnovo ali popravilo odnosa med Petrom in Markom.

Permisivni vzgojni slog

- **Permisivna vzgoja v šolskem okolju:** učitelji in vodstvo šole puščajo učencem veliko svobode, izbire, možnosti odločanja; redko postavljajo omejitve ali pravila; velika odzivnost na potrebe ali želje otrok je velika; kaznovanje redko.
- **Prednosti:** Lahko spodbuja ustvarjalnost, samostojno razmišljanje, krepitev avtonomije, samozavest. Učenci občutijo večjo svobodo (zaradi večje varnosti pri izražanju lastnih misli in čustev) kar lahko pripomore k občutku razumljenosti in da so spoštovani.
- **Slabosti:** Pomanjkanje strukture in jasnih pričakovanj lahko pripelje do zmede, pomanjkanja discipline in zmanjšane učne učinkovitosti. Nekateri učenci potrebujejo več vodstva in podpore, da dosegaajo svoj potencial.

Permisivni vzgojni slog: primer

- Situacija: Sara draži in zbadljivo komentira sošolko Lano, ki se zaradi tega počuti ponižano in nesproščeno.
- Odziv: Učiteljica, ki opazi to vedenje, pristopi do Sare in reče: „Kaj ne bi bilo lepo, če bi bili vsi prijazni drug do drugega?“ in jo pusti, da nadaljuje s svojim ravnanjem. Lana se ne počuti podprto ali zaščiten, saj učiteljica ni jasno izrazila, da Sarino vedenje ni sprejemljivo.
- Prednosti: Okolje učencem omogoča, da sami/samostojno razvijajo socialne veščine.
- Slabosti: Odsotnost jasnih posledic za neprimerno vedenje lahko pripelje do tega, da se takšno vedenje nadaljuje ali celo poslabša. Učenci, ki so tarča takšnega vedenja, se lahko počutijo nemočni.

Demokratični vzgojni slog

- Temelji na medsebojnem spoštovanju, dialogu in sodelovanju.
- Pomeni ustvarjanje okolja, kjer so učenci **resnično slišani in upoštevani ter aktivno vključeni v odločitve**, ki vplivajo na njihovo izobraževalno izkušnjo (od izbire projektov in tem, o katerih se bo razpravljalo, do pravil v razredu in širše šolske politike).
- **Spoštovanje vsakega posameznika**: Vsak učenec se obravnava kot enakopraven član šolske skupnosti. To pomeni priznavanje in spoštovanje različnih mnenj, občutkov in perspektiv.
- **Razvijanje kritičnega mišljenja**: Učence se spodbuja k analiziranju, prevpraševanju in raziskovanju različnih idej, namesto da je fokus na reprodukciji znanja.
- **Aktivno sodelovanje**: Učenje temelji na sodelovalnih projektih, diskusijah in dejavnostih, kjer so učenci aktivno vključeni v izobraževalni proces.
- **Odgovornost**: Učenci prevzemajo odgovornost za svoje izobraževanje, svoje odločitve in svoje dejanje.
- **Grajenje šolske skupnosti**: Poudarek je na razvijanju kakovostnih, podpornih odnosov med učenci, učitelji in drugim šolskim osebjem.

Demokratični vzgojni slog: primer

- **Medsebojno spoštovanje:** Ponedeljkovo srečanje razreda, kjer vsak učenec deli svoje tedenske cilje in pričakovanja, pri čemer ostali poslušajo in dajo povratne informacije.
- **Spoštovanje posameznika:** V razredu je poseben kotiček, kjer lahko učenci anonimno izrazijo svoja čustva ali misli. Vsak teden se izbere eno izmed teh čustev in se o njem razpravlja v razredu, da se učenci naučijo razumeti in podpirati drug drugega.
- **Kritično mišljenje:** Učenci so imeli nalogo analizirati trenutne dogodke in raziskati vpliv človeških dejavnosti na podnebne spremembe. Razprava je vključevala različne perspektive in iskanje trajnostnih rešitev.
- **Aktivno sodelovanje:** Medrazredno tekmovanje v robotiki s pomočjo učiteljev.
- **Odgovornost:** Ana je sprožila kampanjo za izklop luči v praznih učilnicah zaradi varčevanja z energijo.
- **Šolska skupnost:** Vsak mesec šola organizira 'Dan skupnosti', kjer se celotna šolska skupnost združi v različnih aktivnostih - od športnih iger do delavnic in kulturnih prireditev, da bi okrepili občutek pripadnosti in skupnosti.

Vpogled iz raziskave

Raziskovanje procesov spreminjanja šolske skupnosti, 2019: intervjuji s 47 od 57 članov kolektiva ene osnovne šole

Učiteljeva percepcija lastnega poslanstva: Želeni izidi dela z učenci

	Število intervjujev	% od vseh intervjujev
Prizadeva si za kakovostne odnose (kot izid dela z učenci)	24	51,1
odnosi med učenci v razredu	16	34,0
odnos učitelj-učenci	7	14,9
odnosi širše	9	19,2
Prizadeva si za vzgajanje različnih vrlin	40	85,1
krepitev življenjsko relevantnih veščin, npr. delavnost, samostojnost...	38	80,9
razvoj (zdrave) samopodobe pri učencih	9	19,2
vpetost učencev v skupnost (šolsko, lokalno...)	3	6,4
Uporablja učne oblike, ki podpirajo angažirano učenje	22	46,8
Trudi se prikazati smisel učne snovi	16	34,0
Daje prednost doseganju učnih ciljev	2	4,3

Podporni dejavniki za doseganje zelenih izidov

	Št. kod	Št. int.	% int.
Sodelavci	78	35	74,5
Lastno znanje	44	25	53,2
Vodstvo šole	40	24	51,1
Predanost učiteljskemu poklicu	44	22	46,8
Učenci (odnos z njimi, njihova vedoželjnost ipd.)	25	20	42,6
Osebne značilnosti	25	13	27,7
Svetovalna služba	16	12	25,5
Starši (zaveznštvo z njimi, dober odnos z njimi)	14	12	25,5
Tehnična opremljenost za izvajanje pouka	5	5	10,6
Nizko število učencev v razredu	5	4	8,5
Podpora lastne družine	3	3	6,4
Šolska klima	4	3	6,4

Zaviralni dejavniki za doseganje želenih izidov

Sistemske ovire	51	20	42,6
Prenatrpani učni načrti	11	11	23,4
Časovna stiska	11	8	17,0
Papirologija	11	6	12,8
Normativi in sistematizacija	7	4	8,5
Delovni zvezki, učbeniki (da jih je treba uporabljati)	2	2	4,3
Obstoječi sistem napredovanj	1	1	2,1
Sodelavci	36	17	36,2
Vodstvo šole	33	13	27,7
Starši	22	10	21,3
Svetovalna služba	13	10	21,3
Klima na šoli	14	7	14,9
Učenci	10	7	14,9
Osebne značilnosti	12	6	12,8
Učiteljevo počutje (utrujenost, težave z zdravjem...)	8	6	12,8
Delo z učenci s PP/odločbami	10	5	10,6
Podružnica (mali kolektiv-biti multipraktik itd.)	7	5	10,6
Prehiter tempo življenja	5	4	8,5
Preobremenjenost z različnimi projekti	6	3	6,4

Želena dodatna podpora

Sistemske spremembe	52	24	51,1
Učni načrti	26	14	29,8
Nižji normativi, drugačna sistematizacija	14	11	23,4
Več avtonomije	5	4	8,5
Manj papirologije	3	3	6,4
Vodstvo (več podpore)	22	13	27,7
Podpora za delo s posameznimi učenci	20	9	19,1
Lasten delovni prostor	16	8	17,0
Dodatna izobraževanja (več; povsem po lastni izbiri)	14	8	17,0
Sodelavci (več povezanosti, manj konfliktov)	10	7	14,9
Bolj odkriti odnosi v kolektivu	8	5	10,6
Redna zaposlitev	8	4	8,5
Podpora svetovalne službe	8	4	8,5
Starši (manj vtikavanja)	2	2	4,3

Učiteljeva percepcija odnosa do učencev

	Št. int.	% int.
Trudi se za dober odnos z razredom in s posameznimi učenci	30	63,8
Izraža pozitivno naravnost/naklonjenost do učencev	26	55,3
Izpostavlja pomen kakovostnega odnosa z učenci/razredom kot osnove za kakovosten učni proces	19	40,4
Spodbuja in podpira (izrecno poudarja pomoč učencem, motiviranje, videnje potenciala ipd.)	19	40,4
Izraža spoštljivost do učencev (raba besed spoštovanje, spoštljiv odnos ipd.)	17	36,2
Izpostavi nujnost razumnih in jasnih mej učitelj-učenec/učenci	17	36,2
Izkazuje empatičnost, izraža globlje zanimanje za učence, trudi se jih razumeti	14	29,8
EksPLICITNO izpostavlja, da si vzame čas za učence	11	23,4
Odnos med učiteljem in učencem zaznava kot hierarhičen (poudarjena višja vloga učitelja)	5	10,4

Učiteljeva percepcija lastnega vzgojnega ravnanja in delovanja

	Št. int.	% int.
Stroga hierarhija	7	14,9
Stereotipne predpostavke o učencih (npr. nevzgojeni, razvajeni)	5	10,6
Uveljavljanje pravil s prevladovanjem nad otrokom	3	6,4
Togo zastavljena pravila in pričakovanja	3	6,4
Utemeljeni pristop k oblikovanju pravil in reševanju konfliktov	33	39,8
Dosledno, odločno, a premišljeno odzivanje na nezaželeno vedenje učencev	25	53,2
Spodbujanje učenčeve refleksije, poprave škode in motivacije za ustrezno vedenje ob kršitvah	13	27,7
Jasna, razumna, utemeljena pravila, ki se nanašajo na razred, vključevanje učencev v oblikovanje pravil	8	17,0
Uporaba alternativnih tehnik za reševanje konfliktov in umirjanje (npr. dihalna tehnika).	9	19,2
Poglobljeno razumevanje ozadja učenčevega neprimernega vedenja	6	12,8

Induktivni pristop

Fokus

- Moralni in prosocialni razvoj otrok.
- Posledice dejanj otrok in njihov vpliv na druge.

Namen

- Ne osredotoča se zgolj na formalna pravila ali teoretično utemeljitev pravil.
- Globoko razumevanje in čutenje občutkov tistih, ki so bili prizadeti.

Osrednji cilj

- Razvoj empatije kot temelja za moralno vedenje.
- Prosocialna čustva > spoštovanje pravil zaradi strahu pred kaznijo.

Induktivni pristop: primer uporabe v 4. razredu OŠ

Dogodek:

- Marko potisne Nejca med odmorom.
- Nejc pade in si odrgne koleno.

Učiteljičin pristop:

- Ne kaznuje Marka.
- Vodi Marka do spoznanja o posledicah svojih dejanj.
- Omogoča Nejcu, da izrazi svoje občutke in vpliv dejanja nanj.

Rezultati:

- Marko razvije občutek krivde in empatije.
- Spodbujanje moralnega razmišljanja in prosocialnega vedenja.

Induktivni pristop v Sloveniji (Kroflič, Štirn Janota)

- Vrtci: v okviru projekta "Kulturno žlahtenje najmlajših" (www.vrtecvodmat.si/projekti).
- Osnovne šole: v okviru projekta Pedagoške fakultete »Induktivni pristop – podpora interkulture vzgoje in podpora razvoju identitete« (<http://www.pef.uni-lj.si/projekti.html>).
- Srednje šole: v sklopu projekta CPI "Ali poklicne šole potrebujejo vzgojni koncept," (<http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/RazvojniProjekti/AlisolePotrebujejoVzgojniKoncept.PDF>)

Restorativne prakse

Osnovne značilnosti:

- Fokus ni predvsem na neželena vedenja, išče se 'popravilo' in okrepitev odnosov.
- Poudarek na dialogu za globoko medsebojno razumevanje.
- Ni zgolj intervencijsko sredstvo, ampak gre za dolgoročno vlaganje v šolsko skupnost.

Ključne komponente:

- Ozaveščanje in izobraževanje: Učitelji pridobijo orodja in znanja za vodenje dialogov.
- Veščine in kapacitete: Aktivno poslušanje, empatija, iskanje skupnih rešitev.

Učinki:

- Temelji za preprečevanje konfliktov.
- Šolsko okolje, kjer so učenci slišani, razumljeni in spoštovani.

Primer uporabe restorativnega pristopa

Ustvarjanje varnega okolja:

- Učiteljica skliče vse vpletene (Marko, Nejc, priče) v restorativni krog.

Izražanje čustev in izkušenj:

- Nejc: Deli, kako se je počutil in kakšne posledice občuti.
- Marko: Razloži svoje občutke in razloge za svoje dejanje.

Povratne informacije skupnosti:

- Sošolci: Delijo svoje občutke glede dogodka in kako je to vplivalo na njih.

Iskanje skupnih rešitev:

- Vsi sodelujejo v dialogu za iskanje ,popravila', npr. opravičila ali dogovora o boljšem vedenju.

Restorativne prakse: komunikacijski vidik

Formaliziran komunikacijski model ni nujno potreben.

Ključnega pomena je avtentičen dialog: medsebojno razumevanje, empatija, obnovitev zaupanja.

Nenasilna komunikacija (M. Rosenberg):

- Osredotočenost na potrebe in občutke.
- Izogibanje sodbam in kritikam.

Aktivno poslušanje:

- Pozorno poslušanje: brez prekinjanja ali sodbe.
- Odprta vprašanja: za globlje razumevanje.
- Zrcaljenje: potrditev slišane.

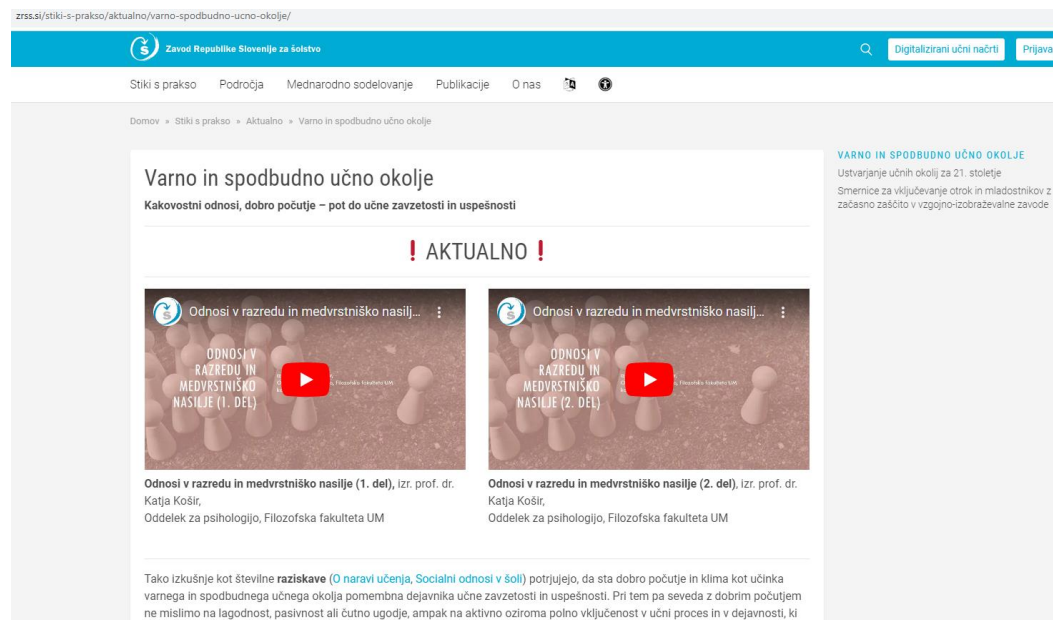
Transakcijska analiza:

- Analiza interakcij: "Odrasli", "Otrok", "Starš" (egostanja).

Program **Varno in spodbudno učno okolje** Zavoda RS za šolstvo

- Številne vsebine za krepitev določenih veščin in kapacitet za krepitev pozitivnih odnosov med učenci in pedagoškim osebjem ter spodbujanje učinkovitega učenja in pozitivne šolske klime
- Warm demander, induktivna vzgoja, dober stik, odnosne kompetence, nenasilna komunikacija...

Retributivni pristop

Osnovna premisa:

- Kazen za dejanje

Ključne značilnosti:

- Kaznovanje kršitelja: Direktna odgovornost; pomanjkanje širše kontekstualizacije.
- Osredotočenost na pravila: Dosledno upoštevanje in izvajanje kazni ob prekrških.
- Odsotnost dialoga: Neupoštevanje mnenj in občutij vpletenih.
- Zastopan v tradicionalnih disciplinskih ukrepih: Izključitve, opomini.

Učinki:

- Kratkoročni: Ustvarja red in disciplino.
- Dolgoročni: Lahko vodi do občutkov izolacije, nespoštovanja, nesporazumov.

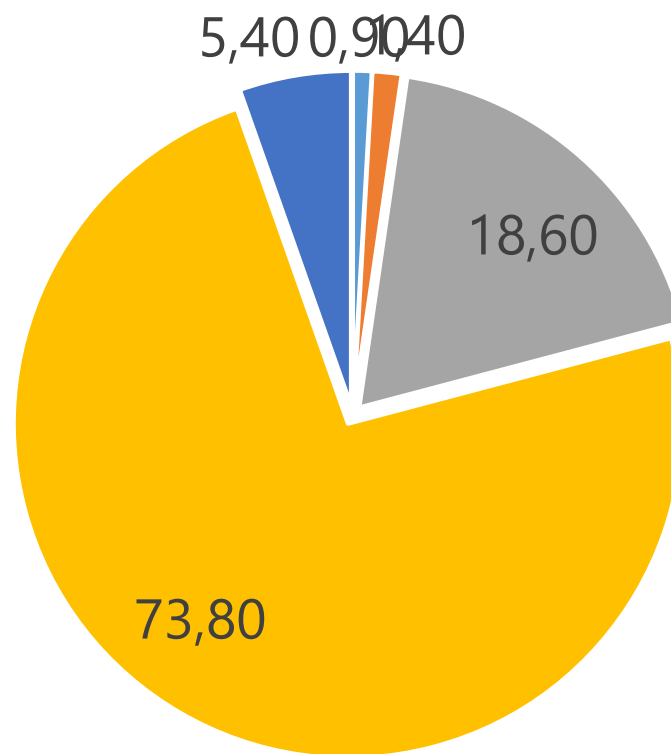

Vpogled iz raziskave

Strategije vzgojno-disciplinskega ravnanja učiteljev osnovnih šol, 2017: anketa med 226 učitelji/cami predmetne stopnje iz 13 osnovnih šol

Pri reševanju disciplinskih problemov v razredu sem (%):

■ Zelo neuspešen/-a

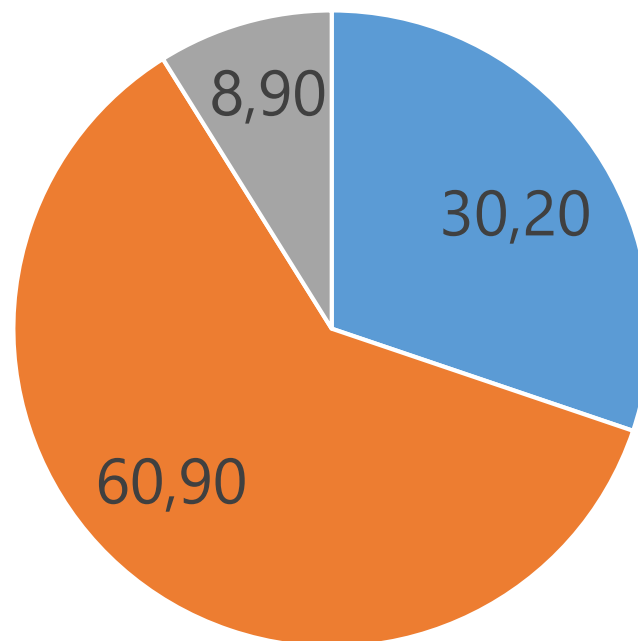
■ Neuspešen/-a

■ Niti uspešen/-a - niti neuspešen/-a

■ Uspešen/-a

■ Zelo uspešen/-a

Za reševanje disciplinskih problemov v razredu sem (%):

- Zadostno usposobljen/-a
- Delno usposobljen/-a
- Premalo usposobljen/-a

IZHODIŠČE ZA VPRAŠANJE GLEDE VZGOJNEGA RAVNANJA

V nadaljevanju navajamo primer vzgojno-disciplinske situacije, ki se je v preteklosti resnično pripetila. Prosimo, da opis primera pazljivo preberete in odgovorite na vprašanje, ki se navezuje na situacijo.

Trije fantje sedmega razreda so se odpravili iz šole. Martin in Luka sta bila s kolesom. Luka je Martina med vožnjo na šolskem dvorišču porinil s kolesa. Martin, ki je padel s kolesa, se je razjezil, prijel verigo za zaklepanje kolesa, jo začel vrteti nad glavo ter stekel za Lukom. Tudi Tim je začel loviti Luko in ga je ujel ter pridržal, da je Martin s svojo verigo lahko prišel do njega. Ko je prišel zraven, je Luko udaril z verigo, ta pa se je izmuznil in stekel proč. Vse skupaj je skozi okno opazoval učitelj.

Retributivni ukrepi

Retributivno ukrepanje: osredotoča se na kazen ali sankcioniranje učencev za njihovo vedenje, s ciljem vzpostavitve discipline in spoštovanja pravil.

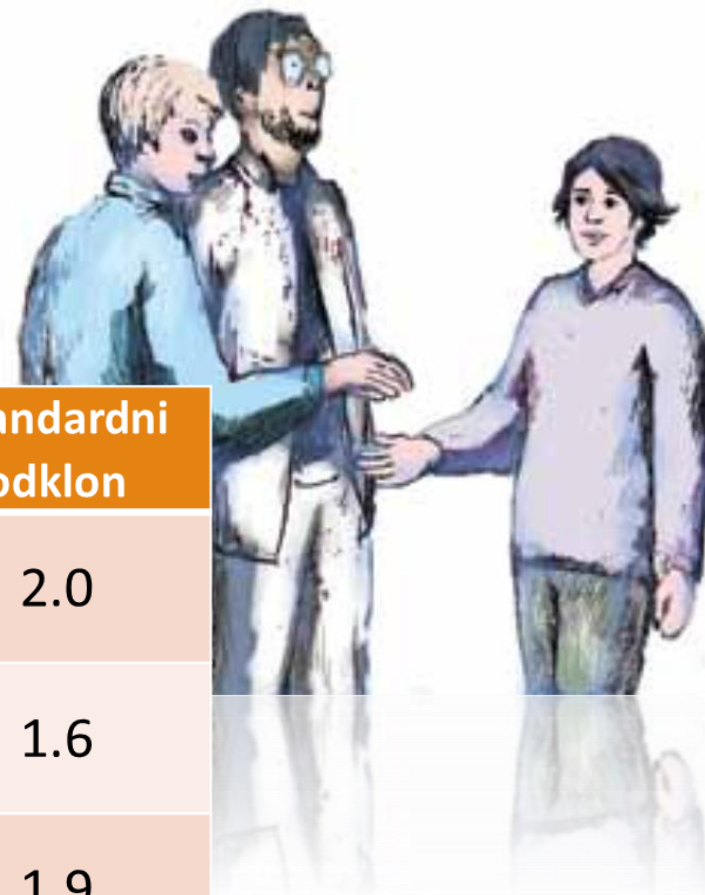

Retributivni vzgojni ukrepi	Število	Srednja vrednost	Standardni odklon
Obvestilo staršem (npr. v obliki podpisa, klica).	221	8.4	2.2
Pogovor o šolskih pravilih.	222	7.3	2.3
Opozorilo z možnimi sankcijami.	222	6.9	2.4
Vzgojni opomin.	225	6.0	2.9
Prepoved izleta ali kakšnih drugih ugodnosti.	226	5.6	2.8

Vir: Strategije vzgojno-disciplinskega ravnanja učiteljev osnovnih šol, 2017

Restorativni ukrepi

Restorativno ukrepanje: poudarek je na dialogu in sodelovanju, da bi razumeli vzroke vedenja in iskali skupne rešitve, s ciljem obnovitve odnosov in skupnosti.

Restorativni vzgojni ukrep	Število	Srednja vrednost	Standardni odklon
Pogovor z učenci z namenom ozaveščanja vzrokov za njihovo vedenje.	226	8.8	2.0
Pogovor z učenci z namenom refleksije posledic njihovega vedenja.	225	8.7	1.6
Opozorilo učencu na posledice njegovega ravnanja za vpletene.	223	8.3	1.9
Mediacija.	221	7.8	2.2
Dogovorno oblikovanje predlogov za reševanje situacije.	223	7.8	2.3
Samopresoja vpletenih na podlagi vnaprej strukturiranih vprašanj.	221	7.4	2.4

Nerazvrščeni ukrepi

Nerazvrščeni vzgojni ukrep	Število	Srednja vrednost	Standardni odklon
Poziv k opravičilu.	223	7.7	2.5
Restitucija/poravnava (npr. Opravljanje dobrih del).	224	7.6	2.4
Delavnica ali vaje za izboljšanje določenih veščin pri teh posameznikih.	226	7.5	2.2
Povečan nadzor nad učenci v času, ko so v šoli, a ne pri pouku.	226	5.7	2.7

Ni razlik po starosti

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
RESTORATIVNI_PRE	Between Groups	66,234	37	1,790	,763	,833
	Within Groups	396,561	169	2,347		
	Total	462,795	206			
RETRIBUTIVNI_PRE	Between Groups	122,040	38	3,212	1,038	,420
	Within Groups	522,677	169	3,093		
	Total	644,717	207			

Razlike so po spolu: ženske so „bolj restorativne“

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
RESTORATIVNI_PRE	Between Groups	45,734	1	45,734	23,494	,000
	Within Groups	406,850	209	1,947		
	Total	452,584	210			
RETRIBUTIVNI_PRE	Between Groups	,779	1	,779	,263	,609
	Within Groups	622,174	210	2,963		
	Total	622,953	211			

Primerjava stališč pred razpravo in po njej: facilitirane vs. nefacilitirane skupine

Facilitanje je proces vodenja in usmerjanja skupine, s ciljem optimizacije sodelovanja.

Facilitirane skupine		
	n	M
Restorativni indeks		
Pred razpravo	103	8.0
Po razpravi	104	8.4
Retributivni indeks		
Pred razpravo	102	7.0
Po razpravi	102	6.7
Nefacilitirane skupine		
Restorativni indeks		
Pred razpravo	105	8.2
Po razpravi	105	8.2
Retributivni indeks		
Pred razpravo	104	6.6
Po razpravi	104	7.1

Predlogi učiteljev za izboljšanje vzgojnega odzivanja v šolah (129)

- Sistemske spremembe (41)

Urediti zakonodajo, doseči, da si jo ne razlaga vsak po svoje; Sistem je potrebno spremeniti od politike do gospodarstva, šolstva, kulture, športa...

- Šolo (učitelje, vodstvo, svetovalno službo) (27)

Izmenjava izkušenj: Kontinuirani pogovori o otroku s starši in sodelavci; Delitev in izmenjava izkušenj in tega, kako poznamo otroka.

- Veščine reševanja konfliktov (24)

Dobra praksa je postopkovnik pri kršitvi motenja pouka – v redu je, da se ga lahko individualizirano uporabi glede na posameznega učitelja in učenca. Potrebno ga je pa ponovno premisliti, osvežiti in se morebiti zavezati k njegovi redni uporabi.

- Vzgojne dejavnosti šole (18)

Krepiti nove vzorce ravnanja v krizni situaciji; Socialne igre za razvoj socialnih veščin; Postavljanje mej otrokom, njihovi starosti primerno; Otrokom dati priložnost, da se izkažejo s pozitivnim ravnanjem.

- Starše (12)

Pri sodelovanju s starši je pomembno, kako se staršu predstavi otrokovo kršitev ali podobno, kako se s staršem naveže stik za dogovor glede določenega ukrepa itd. – dati pozornost komunikaciji s starši, kar seveda ni lahko pri starših posebej problematičnih otrok (iz posebej problematičnih družin).

- Drugo (7)

Pristop, utemeljen na razumevanju travme

Prepoznavanje in zavedanje:

- Osebe je poučeno: vpliv travme na vedenje, učenje, interakcijo.
- Prepoznavanje znakov travme.

Vključujoče okolje:

- Učenci se počutijo varno, spoštovano in cenjeno.
- Upoštewane so individualne potrebe.

Odnosi:

- Temeljijo na zaupanju in spoštovanju.

Prilagojeni pristopi:

- Učne strategije, čustvena podpora, dodatna pomoč.

Sodelovanje z družinami:

- Tesno sodelovanje z družinami in skupnostjo, zagotavljanje podpore in virov.

Pristop, utemeljen na razumevanju travme: primer 1-2

Situacija:

- Luka, učenec 7. razreda, nasilno napada sošolca Jana.
- Jan postaja umikajoč in zaskrbljen.

Prepoznavanje in zavedanje:

- Učiteljica opazi: Lukove izbruhe jeze in Janovo umikanje.
- Domneva: Luka iz travmatičnega okolja, Jan žrtev nasilja.

Odziv:

- Individualni pogovori: Jan potrdi nasilje, Luka se zapre.

Varno okolje:

- Jan: Umeščen blizu zaupanja vrednih sošolcev, redne preverbe počutja.

Pristop, utemeljen na razumevanju travme: primer 2-2

Poudarek na odnosih:

- Delo z Luko razkriva: Domače nasilje nad mamo.

Prilagojeni pristopi:

- Luka: Pomoč šolskega svetovalca in strokovnjakov za travmo. Izobraževanje o nasilju in čustvenem zdravju: da razume, da nasilje ni normalno in da ni kriv za dogajanje v družini.
- Jan: Organizirana podpora.

Sodelovanje z družinami:

- Lukova družina: Vključitev CSD.
- Janovi starši: Obveščeni, sodelovanje pri podpori Jana.

Restorativni pristop:

Ko je primerno, restorativni krog: Luka, Jan, učiteljica, svetovalna delavka - obnova zaupanja.

Vključevanje osnovnih načel TI pristopa v ViZ ustanove

Ozaveščenost o travmi:

- Razumevanje travme in njenih manifestacij.
- Prepoznavanje in sočutni odzivi na potrebe otrok s posledicami travme.

Proaktivni pristop:

- Emocionalna in socialna pismenost.
- Veščine obvladovanja stresa in čustvenih obremenitev.

Varno okolje:

- Jasna komunikacija, predvidljivost, spoštovanje.

Svetovalne službe:

- Dostop do internih in zunanjih strokovnjakov za podporo otrokom s posledicami travme.

Povezovanje z družinami:

- Razumevanje in podpiranje otrokovih potreb. Ukrepanju ob sumu zlorabe ali zanemarjanja.

Vpogled iz raziskave

Prepoznavanje obremenjujočih izkušenj otrok in načini ravnanja v slovenskih vrtcih in šolah

6 fokusnih skupin s skupaj 43 vzgojiteljicami, učiteljicami razredne stopnje in svetovalnimi delavkami, 2020

Raziskovalna vprašanja:

- kako razumejo in prepoznavajo travmatične izkušnje otrok,
- v kolikšni meri se zavedajo povezave med temi izkušnjami in različnimi težavnimi vedenji (npr. čustveno-vedenjske težave),
- kako ukrepajo v primerih, ko prepoznajo travmatične izkušnje ali njihove posledice,
- kaj rabijo za učinkovitejši odziv (npr. znotraj lastne ustanove, na ravni sistemskih sprememb).

Nekaj izsledkov fokusnih skupin

- StD vrtcev in šol se pogosto srečujejo z izzivi, povezanimi s sodelovanjem z otroki z obremenjujočimi izkušnjami (OI).
- Dobre prakse ravnanja posameznih strokovnih delavk in delavcev ter vrtca ali šole kot celote.
- Izpostavljena pomembna in zahtevna vloga svetovalne službe pri tem.
- Izražena potreba po sistematičnem naslavljanju te problematike v okviru vrtcev in šol.
- Izražena potreba po interviziji in superviziji.
- Sodelujoči v raziskavi so izpostavili, da je težko ukrepati, kadar gre za sum zlorabe ter da se premalokrat zgodi, da bi v vrtcu ali šoli dejansko prijavili sum nasilja na center za socialno delo ali na policijo.
- Izpostavljen pomen medsektorskega in interdisciplinarnega sodelovanja za ustrezno naslavljanje tematike OI.
- Zaželeni programi zgodnje podpore starševstvu.

Več o tej raziskavi in hkrati o izhodiščih šole, utemeljene na razumevanje travme, v Teoriji in praksi, 2021:

*Nina MEŠL, Zalka DRGLIN, Metka KUHAR**

POSLEDICE TRAVMATIČNIH IZKUŠENJ OTROK: PREPOZNAVANJE IN ODZIVANJE V SLOVENSKIH VRTCIH IN ŠOLAH**

Povzetek. V članku opozorimo na vlogo vrtcev in šol v kontekstu zavedanja o razširjenosti in dolgoročnih negativnih posledicah izpostavljenosti otrok potencialno travmatičnim izkušnjam. Prikazani so rezultati kvalitativne raziskave, pridobljene z izvedbo fokusnih skupin s 43 vzgojitelji/cami predšolskih otrok, učitelji/cami razredne stopnje in svetovalnimi delavkami v slovenskih vrtcih in šolah na temo prepoznavanja posledic travmatičnih izkušenj, strategij ukrepanja in želenih sprememb na področju razvoja ustreznih odzivov. Sodelujoči se zavedajo pomena travmatičnih izkušenj otrok in jih tudi prepoznavajo, ne čutijo pa se dovolj usposobljeni za ukrepanje; poudarjajo pomen medsektorskega in interdisciplinarnega povezovanja na ravni države, namenjenega preprečevanju travmatičnih izkušenj in medgeneracijskega prenosa travm. Članek prinaša tudi izhodišča smernic za eksplicitno in sistematično obravnavo te problematike v okviru vrtcev in šol v Sloveniji.

Ključni pojmi: travmatične izkušnje, vrtci in šole, utemeljeni na razumevanju travme, zaščita otrok, strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju

3-stopenjski model podpore v šolstvu

Model preventive in posredovanja zasnovan za podporo učencem na različnih ravneh potreb.

Univerzalna podpora

- Osredotoča se na vse učence
- Splošne strategije za pozitivno vedenje in učne veščine
- Preprečevanje težav, preden se pojavijo

Ciljna podpora

- Skupina učencev z znaki težav ali tveganj
- Posebne strategije ali programi za to skupino

Intenzivna individualizirana podpora

- Posamezni učenci s specifičnimi potrebami ali težavami
- Individualni načrti intervencije
- Prilagajanje specifičnim potrebam posameznika

Ključni elementi obravnave medvrstniškega nasilja

- **Proaktiven pristop:** Šole prepoznavajo in preprečujejo morebitne znake nasilja z aktivnim vključevanjem, rednimi razgovori in povratnimi informacijami od učencev.
- **Restorativne prakse:** Osredotočenost na obnovo odnosov in skupnosti. Vključevanje žrtev in storilcev v postopek reševanja konfliktov s pomočjo restorativnih krogov in mediacije.
- **Kontinuirano izobraževanje in usposabljanje:** Razvoj veščin empatije, komunikacije in konstruktivnega reševanja konfliktov med učitelji, vsem strokovnim osebjem in učenci.
- **Podpora vsem vpletenim:** Omogočanje pomoči in podpore tako žrtvam kot storilcem za boljše razumevanje in obvladovanje čustev.
- **Individualiziran pristop:** Rešitve, oblikovane glede na edinstvene potrebe in okoliščine incidenta.
- **Kontinuirano vzpostavljanje pozitivne atmosfere:** Medsebojno spoštovanje, empatija in sodelovanje.

Prilagajanje vzgojnih pristopov različnim starostnim skupinam 1-3

Predšolsko obdobje

Poudarek:

Prepoznavanje in izražanje čustev, razvijanje socialnih veščin skozi igro.

Metode in načini:

- Krogi za deljenje čustev in izkušenj.
- Uporaba zgodb in iger za razumevanje posledic dejanj.
- Spodbujanje izbire in sodelovanja v odločitvah.
- Ustvarjanje varnega okolja za izražanje čustev.

Prilagajanje vzgojnih pristopov različnim starostnim skupinam 2-3

Osnovnošolsko obdobje

Poudarek:

Razvijanje veščin reševanja konfliktov in empatije.

Metode in načini:

- Razprave o reševanju konfliktov.
- Pogovori o posledicah lastnih dejanj.
- Učenčeva udeležba v odločitvah razreda ali šole.
- Prepoznavanje in obvladovanje sprožilcev.
- Razumevanje lastnih čustvenih odzivov.

Prilagajanje vzgojnih pristopov različnim starostnim skupinam 3-3

Srednješolsko obdobje

Poudarek:

Kritično razmišljanje, razumevanje različnosti, razvijanje osebnih vrednot.

Metode in načini:

- Poglobljene skupinske diskusije o medosebnih konfliktih.
- Analiza posledic svojih dejanj na druge in skupnost.
- Aktivno sodelovanje pri šolskih odločitvah.
- Razvijanje lastne perspektive.
- Fokus na razumevanje in obladovanje sprožilcev ter razvijanje veščin obvladovanja stresa.

Strategije za starše v kontekstu medvrstniškega nasilja

- Ozaveščanje in usposabljanje staršev: Izkustvene in praktične delavnice.
- Restorativni krogi za obravnavo primerov medvrstniškega nasilja.
- Podpora družinam, ki se soočajo z medvrstniškim nasiljem (lahko vključitev zunanjih strokovnjakov).

Implementacija sprememb v šolskem okolju 1-2

- **1. Ozaveščanje in izobraževanje**

- **Cilj:** Zagotovitev razumevanja in dosledne rabe novih pristopov.

- **Izvedba:**

- Organizacija seminarjev, delavnic in usposabljanj.
- Poudarek na prednostih, podkrepljeno s primeri dobre prakse.

2. Strateška analiza in angažiranje zainteresiranih posameznikov in skupin

- **Cilj:** Ocena potencialnega vpliva sprememb.

- **Izvedba:**

- Aktivno vključevanje vseh deležnikov za pridobitev podpore in sodelovanja.
- Raziskave, ankete in dialog z učenci, starši in učitelji.

Implementacija sprememb v šolskem okolju 2-2

3. Postopna uvedba in pilotiranje

- **Cilj:** Učinkovito testiranje in prilagajanje sprememb.
- **Izvedba:**
 - Uvedba sprememb v manjšem obsegu.
 - Pridobivanje povratnih informacij in prilagoditve pred širšo implementacijo.

4. Povratne informacije in kontinuirana refleksija

- **Cilj:** Stalna ocena in prilagajanje novih praks.
- **Izvedba:**
 - Redna srečanja, ankete in razprave.

5. Modeliranje novih praks

- **Cilj:** Vodstvo in pedagoški kolektiv služita kot zgled.
- **Izvedba:**
 - Aktivna raba novih praks v vsakodnevnem delovanju.

Izzivi in pasti uvajanja novih programov/pristopov v šolsko okolje

Pomanjkljivo usposabljanje: Ustrezen trening in podpora sta ključna za implementacijo.

- **Posledica:** Program ne doseže svojega potenciala ali celo spodleti.

Finančni in časovni viri: Finančne in časovne naložbe so bistvene za vsak nov program.

- **Posledica:** Ne zadostna alokacija sredstev lahko povzroči težave pri uvedbi in vzdrževanju programa.

Odpor: Možen odpor s strani pedagoških delavcev ali staršev.

- **Razlogi:** Lahko izvira iz občutka preobremenjenosti, strahu pred spremembami ali nepoznavanja vrednosti programa.

Nekonsistentna raba pristopa: Enotna in dosledna raba v kolektivu je ključna za uspešnost programa.

- **Posledica:** Neusklajen pristop med osebjem zmanjša učinkovitost.

HVALA ZA POSLUŠANJE!

